گزارش یک

وحید عظیم‌نیا

مدیریت هوشمند «اسکناس دلار» طرح «فروپاشی» را فروپاشاند

تأمین ۳۲ میلیارد دلار ارز واردات و اعلام آمادگی بانک مرکزی برای مداخله در بازار، از تداوم ظرفیت‌های اقتصادی کشورمان برای مقابله با جنگ اقتصادی دشمن امریکایی - صهیونی و حفظ جریان تولید و تجارت حکایت دارد

دشمن امریکایی - صهیونیستی که حدود ۹ ماه پیش، با نقض قوانین بین‌المللی و ارتکاب جنایت جنگی، از جمله کشتار ۱۶۸ دانش‌آموز در دبستان میناب و به شهادت رساندن رهبر انقلاب و شماری از اعضای خانواده ایشان به کشورمان حمله کرد، تاکنون بیش از ۳۶۰۰ نفر، عمدتاً غیرنظامی و از جمله ۴۰۰ کودک را به شهادت رسانده و هشت مدرسه، هشت دانشگاه و سه بیمارستان را بمباران کرده است. با وجود این جنایات و خسارات گسترده، امریکا و رژیم صهیونیستی در دستیابی به اهداف نظامی خود ناکام ماندند و اکنون جنگ تمام‌عیار اقتصادی را علیه ایران دنبال می‌کنند. با این حال، اظهارات رئیس کل بانک مرکزی درباره تأمین بیش از ۳۲ میلیارد دلار ارز برای واردات رسمی و برخورداری کشور از ذخایر کافی اسکناس ارزی، از وجود ظرفیت‌های لازم برای مدیریت فشارهای اقتصادی حکایت دارد. آمادگی بانک مرکزی برای مداخله هدفمند در بازار ارز، استمرار تأمین نیازهای ضروری و حمایت از تولید، در کنار اصلاح ناترازی‌های اقتصادی و کنترل تورم، از جمله راهکارهای کشورمان برای مقابله با این جنگ اقتصادی و حفظ ثبات بازار، تداوم فعالیت بنگاه‌ها و صیانت از قدرت خرید مردم است.

ناکامی حاکمان کاخ سفید و رژیم صهیونیستی در تحقق اهداف نظامی خود، پایان تقابل با مردم ایران را رقم نزده و طرف مقابل پس از تحمل هزینه‌های سنگین در میدان نظامی، فشار بر اقتصاد کشورمان را به‌عنوان ابزار دیگری برای پیشبرد اهداف خود دنبال می‌کند و در این مرحله، محدود کردن دسترسی کشورمان به منابع مالی، ایجاد اختلال در مبادلات تجاری، فشار بر شبکه تأمین ارز و دامن زدن به انتظارات تورمی در کانون اقداماتی قرار گرفته که هدف آن دشوار کردن زندگی مردم و مختل کردن فعالیت‌های اقتصادی کشور است.

جنگ اقتصادی برخلاف حمله نظامی، فقط زیرساخت‌ها و مراکز مشخص را هدف قرار نمی‌دهد و آثار آن هزینه تولید، قیمت کالاها، تأمین مواد اولیه، تجارت خارجی و قدرت خرید خانوارها را نشانه رفته است. به همین دلیل، مقابله با این فشارها به مجموعه‌ای هماهنگ از تصمیم‌های پولی، ارزی، تجاری و تولیدی نیاز دارد تا جریان تأمین کالا و فعالیت بنگاه‌ها با اختلال مواجه نشود و هزینه فشارهای خارجی تا حد امکان به مردم منتقل نشود.

ایران ما نزدیک به پنج دهه اخیر با تحریم‌های گسترده و محدودیت‌های متعدد در تجارت و مبادلات مالی روبه‌رو بوده و با وجود این ظرفیت‌هایی در بخش‌های تولیدی، تجاری و نظام بانکی برای ادامه فعالیت در وضعیت دشوار شکل گرفته است و به باور خبرگان، دوره پیش‌رو نیز قابل مدیریت است. البته این به آن معنا نیست که عبور از فشارهای تحمیلی جدید بدون مدیریت دقیق منابع، اصلاح مشکلات ساختاری و پرهیز از تصمیم‌های مقطعی امکان‌پذیر است. بنابراین سیاست‌گذار اقتصادی باید همزمان به نیازهای فوری بازار و مسائل ریشه‌ای اقتصاد توجه کند.

■ تأمین ارز واردات برای پایداری اقتصادی

اعلام تأمین بیش از ۳۲ میلیارد دلار ارز برای واردات رسمی از سوی رئیس کل بانک مرکزی، یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی توان کشور برای حفظ جریان تجارت خارجی و تأمین نیازهای اقتصادی است، چه آنکه عبدالناصر همتی در بخشی از یادداشت خود خطاب به مردم که خبرگزاری صداوسیما آن را منتشر کرده، آورده است: «بانک مرکزی با پیش‌بینی شرایط و تدارک مسیرهای مختلف تأمین و انتقال منابع، تاکنون بیش از ۳۲ میلیارد دلار ارز برای واردات رسمی کشور تأمین کرده و این روند ادامه دارد. اولویت ما تأمین نیازهای ضروری مردم و پشتیبانی از تداوم تولید است.»

قاعدتاً واردات مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای، تجهیزات و کالاهای اساسی به منابع ارزی وابسته است و وقفه در این بخش به سرعت بر فعالیت واحدهای تولیدی و عرضه کالا در بازار اثر می‌گذارد و لکن تأمین ارز واردات در چنین فضایی، به معنای پشتیبانی از زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی است که از ورود مواد اولیه آغاز می‌شود و به تولید، توزیع و عرضه محصول نهایی می‌رسد و استمرار این روند به کارخانه‌ها امکان می‌دهد برنامه تولید خود را حفظ، بنگاه‌های تجاری سفارش‌های خود را پیگیری کنند و بازار با کمبودهای ناشی از توقف تأمین روبه‌رو نشود.

> **تأمین ارز مورد نیاز واردات، مدیریت هدفمند بازار و پشتیبانی از واحدهای تولیدی، سه محور اصلی برای جلوگیری از اختلال در تجارت، مهار فشارهای تورمی و حفظ قدرت خرید مردم در برابر جنگ اقتصادی هستند**

در کنار رقم اعلام‌شده برای تأمین ارز، برخورداری کشور از ذخایر کافی اسکناس ارزی نیز پشتوانه دیگری برای مدیریت بازار محسوب می‌شود، چه آنکه در همان یادداشت رئیس کل بانک مرکزی تأکید شده است «ذخایر کافی اسکناس ارزی در اختیار داریم و برای مداخله مؤثر در بازار آماده‌ایم. البته اقتدار بانک مرکزی به معنای مصرف بی‌محابای ذخایر نیست، بلکه به معنای استفاده به‌موقع، هدفمند و مؤثر از منابع و ابزارهای در اختیار است. زمان، دامنه و شیوه مداخله را براساس مصالح اقتصاد کشور تعیین خواهیم کرد، نه بر مبنای فشار تبلیغاتی و هیجان‌های مقطعی. در برابر اخلال در بازار منفعل نخواهیم بود و در صیانت از منابع ارزی کشور نیز کوتاهی نخواهیم کرد. در این ساحت نیز ذخایر ارزی در صورت مدیریت اصولی، به سیاست‌گذار امکان می‌دهد در مقاطع افزایش تقاضا یا بروز نوسان از ابزارهای لازم برای پاسخ‌گویی به نیازهای بازار استفاده کند و مانع از تبدیل فشارهای روانی و تقاضاهای هیجانی به اختلال گسترده در مبادلات شود.» البته اثرگذاری این ظرفیت‌ها به نحوه تخصیص منابع و اولویت‌بندی مصارف بستگی دارد و ارز موجود باید متناسب با نیازهای واقعی اقتصاد و با اولویت تأمین کالاهای اساسی، دارو، مواد اولیه و نهاده‌های مورد نیاز تولید مدیریت شود تا منابع محدود کشور در فعالیت‌های کم‌اثر مصرف نشود و بیشترین نتیجه را برای ثبات اقتصادی به همراه داشته باشد.

■ مداخله هدفمند برای مهار نوسان‌ها

بازار ارز در دوره افزایش فشارهای خارجی، علاوه بر عوامل واقعی عرضه و تقاضا، از انتظارات فعالان اقتصادی و فضای روانی نیز اثر می‌پذیرد و انتشار اخبار منفی، نگرانی درباره آینده تجارت و شکل‌گیری تقاضای احتیاطی ممکن است نوسان‌هایی ایجاد کند که با نیاز واقعی واردکنندگان و تولیدکنندگان تناسب ندارد. بنابراین در چنین وضعیتی، اعلام آمادگی بانک مرکزی برای مداخله هدفمند در بازار، ابزار مهمی برای مدیریت نوسان‌ها و جلوگیری از شکل‌گیری روندهای مخرب محسوب می‌شود و طبعاً مداخله مؤثر نیز وقتی نتیجه مطلوب به همراه خواهد داشت که بر پایه اطلاعات دقیق از جریان عرضه و تقاضا، نیازهای تجاری و وضعیت منابع ارزی انجام شود. عرضه ارز نیز در زمان مناسب، نظارت بر معاملات، مقابله با فعالیت‌های سوداگرانه و تسهیل دسترسی فعالان اقتصادی به منابع مورد نیاز از جمله اقداماتی است که می‌تواند به کاهش التهاب بازار کمک کند و همان‌گونه که همتی تأکید کرده و خودشان هم مخاطب آن هستند، «وظیفه مسئولان اتخاذ تصمیمات درست برای کاهش هزینه‌ها و برداشتن فشارها از دوش خانوارها و تولیدکنندگان است.» در عین حال، ثبات پایدار بازار ارز فقط با تزریق منابع حاصل نمی‌شود و سیاست‌گذار باید در کنار اقدامات کوتاه‌مدت، زمینه افزایش درآمدهای ارزی، توسعه صادرات و بازگشت ارز حاصل از آن را تقویت کند و هرچه منابع ارزی کشور از مسیرهای متنوع‌تری تأمین شود، قدرت مدیریت بازار در برابر محدودیت‌های خارجی افزایش خواهد یافت و امکان پاسخ‌گویی به نیازهای تجاری با اتکای بیشتری فراهم خواهد شد.

■ حمایت از تولید و کنترل تورم، ۲ محور اصلی

در جنگ اقتصادی، تولید داخلی یکی از مهم‌ترین پشتوانه‌های کشور برای کاهش آسیب‌پذیری در برابر محدودیت‌های خارجی است و اگر واحدهای تولیدی بتوانند فعالیت خود را حفظ کنند، علاوه بر تأمین بخشی از نیاز بازار، از اشتغال نیروی کار و گردش مالی در بخش‌های مرتبط نیز پشتیبانی می‌کنند. از همین‌رو، تأمین به‌موقع ارز و مواد اولیه، تسهیل واردات تجهیزات مورد نیاز و کاهش موانع پیش‌روی تولیدکنندگان باید در اولویت تصمیم‌های اقتصادی قرار گیرد. البته حمایت از تولید به معنای تخصیص منابع بدون ارزیابی عملکرد بنگاه‌ها نیست و لازم است تسهیلات و حمایت‌های ارزی به واحدهایی اختصاص یابد که ظرفیت واقعی تولید دارند و می‌توانند در تأمین نیاز بازار نقش مؤثری ایفا کنند. بهبود فضای کسب‌وکار، کاهش مقررات زائد، تسهیل دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به منابع مالی و حمایت از صادرات نیز در کنار تأمین مواد اولیه، به افزایش تاب‌آوری بخش تولید کمک خواهد کرد.

در سوی دیگر، کنترل تورم مستقیماً با معیشت خانوارها و قدرت خرید مردم ارتباط دارد و افزایش هزینه تولید، نوسان نرخ ارز و رشد انتظارات تورمی، در صورت تداوم، قیمت کالاها و خدمات را تحت فشار قرار می‌دهد و بخش بیشتری از درآمد خانوار را به هزینه‌های ضروری اختصاص می‌دهد. از این‌رو، مدیریت نقدینگی، انضباط مالی، کنترل رشد پایه پولی و اصلاح ناترازی بانک‌ها باید در کنار سیاست‌های ارزی دنبال شود تا فشارهای بیرونی به تشدید بی‌ثباتی در سطح عمومی قیمت‌ها منجر نشود. اصلاح ناترازی‌های اقتصادی نیز به تصمیم‌های پیوسته و برنامه‌ریزی شده نیاز دارد و مشکلات ساختاری در نظام بانکی، بودجه و شیوه تخصیص منابع، حتی در نبود فشار خارجی نیز بر عملکرد اقتصاد اثر می‌گذارند و در دوره تحریم و جنگ اقتصادی، هزینه بیشتری به کشور تحمیل می‌کنند. بنابراین کاهش این ناترازی‌ها، همراه با افزایش بهره‌وری و هدایت منابع به سمت فعالیت‌های مولد، قدرت اقتصاد را برای عبور از محدودیت‌ها تقویت خواهد کرد.

■ عبور از فشارها با اتکا به ظرفیت‌های داخلی

مجموعه اقداماتی که در حوزه تأمین ارز، مدیریت بازار، حمایت از تولید و کنترل تورم دنبال می‌شود، زمانی به نتیجه مطلوب می‌رسد که بین سیاست‌های بانک مرکزی و برنامه‌های دستگاه‌های اقتصادی هماهنگی وجود داشته باشد. بنابراین تأمین ارز واردات باید با برنامه تولید و نیاز واقعی بازار پیوند بخورد و سیاست‌های تجاری باید از فعالیت بنگاه‌ها پشتیبانی کنند. البته تصمیم‌های پولی و مالی نیز باید از ایجاد موج‌های تازه تورمی جلوگیری کنند. بنابراین شرایط اقتصادی کشورمان برای مقابله با فشارهای خارجی به منابع و ظرفیت‌هایی متکی است که استفاده درست از آنها، امکان حفظ فعالیت‌های ضروری و تداوم تجارت را فراهم می‌کند و تأمین بیش از ۳۲ میلیارد دلار ارز واردات و اعلام آمادگی بانک مرکزی برای مدیریت هدفمند بازار از جمله نشانه‌های وجود ابزارهای لازم برای مواجهه با فشارهای تحمیلی جدید است و طبعاً موفقیت این رویکرد به استمرار تأمین منابع، تقویت تولید داخلی و اجرای اصلاحات اقتصادی وابسته خواهد بود.

به هر روی، حاکمان کاخ سفید و رژیم صهیونیستی پس از ناکامی در دستیابی به اهداف نظامی خود، اکنون امیدوارند فشار اقتصادی بتواند اراده ملی کشورمان را تحت تأثیر قرار دهد، اما حفظ جریان تولید و تجارت، تأمین نیازهای اساسی مردم و صیانت از ثبات اقتصادی، پاسخ عملی کشور به این رویکرد خواهد بود و مدیریت هوشمند منابع ارزی در کنار اصلاح مشکلات ساختاری و حمایت هدفمند از بنگاه‌های اقتصادی می‌تواند هزینه فشارهای خارجی را کاهش دهد و زمینه عبور کشور از این مرحله را با اتکا به توان داخلی فراهم کند.

گزارش ۳

بهناز قاسمی

«قیمت» و «تأمین» کالاها توأمان روی میز دولت

عارف با دستور کاهش قیمت ماکارونی از ۱۵۰ به ۹۰ هزار تومان: یک‌بار هم مردم را خوشحال کنید، دعایتان می‌کنیم

ستاد تنظیم بازار به بهانه افزایش هزینه‌های تولید، طی ۱۰ روز گذشته قیمت ماکارونی را به‌صورت ناگهانی از ۷۸ هزار تومان به ۱۵۰ هزار تومان افزایش داد و این تصمیم را به صنایع تولیدکننده ابلاغ کرد. با این حال، این افزایش قیمت دوام چندانی نداشت، چراکه در جلسه چهارشنبه گذشته ستاد تنظیم بازار، با دستور معاون اول رئیس‌جمهور، قیمت ماکارونی از ۱۵۰ هزار تومان به ۸۷ هزار تومان کاهش یافت. دستور عارف با استقبال و دلگرمی مردم همراه شد و نشان داد که حمایت از تولیدکننده لزوماً به معنای نادیده گرفتن حقوق مصرف‌کننده نیست و می‌توان با تصمیم‌گیری منطقی و مدیریت صحیح، منافع هر دو طرف را تأمین کرد. به نظر می‌رسد دولت و به‌ویژه وزارت جهاد کشاورزی برای اطمینان از تداوم تولید و تأمین کالا، بیش از اندازه به حمایت از تولیدکنندگان تمرکز کرده‌اند. رویکردی که گاهی به افزایش بی‌رویه قیمت‌ها و تحمیل فشار مضاعف بر مصرف‌کنندگان منجر می‌شود. تجربه اخیر ماکارونی نشان داد با نظارت و مداخله به‌موقع، می‌توان میان حمایت از تولید و حفظ قدرت خرید مردم تعادل برقرار کرد.

رضا دهشیری | جوان

افزایش قیمت کالاها و فشارهای معیشتی ناشی از گرانی، از مهم‌ترین دغدغه‌های اقتصادی خانوارها به‌شمار می‌رود. از این‌رو اتخاذ راهکارهای اساسی و بلندمدت از سوی دولت برای مدیریت گرانی‌ها و کنترل روند افزایش قیمت‌ها ضرورت دارد. کنشگران معتقدند مقابله با تورم و گرانی نیازمند مجموعه‌ای از اقدامات هماهنگ در حوزه‌های پولی، مالی، تولیدی و نظارتی است و صرف اقدامات کوتاه‌مدت نمی‌تواند به حل پایدار این چالش منجر شود. افزایش تولید، بهبود نظام توزیع، کاهش هزینه‌های تولید و ایجاد ثبات در بازار ارز از جمله عواملی هستند که می‌توانند در کنترل قیمت‌ها و کاهش فشار اقتصادی بر مردم نقش مؤثری ایفا کنند. در این میان، تشدید نظارت‌ها و برخورد قانونی با محتکران و افرادی که با ایجاد کمبود مصنوعی یا اختلال در عرضه کالاها موجب افزایش قیمت‌ها می‌شوند، می‌تواند در ایجاد آرامش بیشتر در بازار اثرگذار باشد.

■ افزایش قیمت‌ها و آسودگی از تولید و تأمین

با وقوع حملات وحشیانه امریکا و رژیم صهیونیستی به کشورمان، در یک‌سال و نیم گذشته، تولید و تأمین کالا در اولویت دولت قرار گرفته و گاهی با افزایش قیمت کالاها برخورد می‌کند. قیمت مواد غذایی و کالاهای ضروری و مصرفی مردم در ستاد تنظیم بازار با توجه به آنالیز قیمت تولیدکننده و اغلب با درخواست تولیدکنندگان افزایش می‌یابد. با توجه به محدودیت‌هایی که تولیدکنندگان به دلیل محاصره و تحریم با آن مواجهند و به‌ویژه با حذف یارانه ارز دولتی از واردات کالاهای اساسی و نهاده‌ها از دی‌ماه سال گذشته، این ستاد با نرمش بیشتری نسبت به افزایش قیمت کالاها موافقت می‌کند. در برخی از موارد، تصور می‌شود که دولت بیشتر تمایل به حمایت از حقوق تولیدکنندگان دارد تا مصرف‌کنندگان. افزایش اخیر قیمت شیر و ماکارونی، دو نمونه‌ای است که با واکنش معاون اول رئیس‌جمهور روبه‌رو شد. ستاد تنظیم بازار که اعضای آن معاونان وزارت صمت و جهاد کشاورزی هستند، تصور می‌کنند با افزایش قیمت کالاها تولید تضمین می‌شود، در حالی که اگر مردم قدرت خرید نداشته باشند، همین کالاها در فروشگاه‌ها می‌مانند و به کارخانجات مرجوع می‌شوند. مانند انواع شیر و لبنیات، کیک و بیسکویت و تنقلاتی که به دلیل گرانی قیمت به کارخانجات بازمی‌گردند. کنشگران معتقدند در راستای حمایت از تولید و مصرف می‌توان سود متعارفی برای تولیدکننده در نظر گرفت تا قدرت خرید مصرف‌کننده دچار آسیب نشود.

■ تأکید بر جلوگیری از افزایش قیمت

معاون اول رئیس‌جمهور در جلسه اخیر ستاد تنظیم بازار با تأکید بر ضرورت صیانت از معیشت مردم و جلوگیری از افزایش مستمر قیمت کالاهای اساسی اظهار کرد: ذخایر کالاهای اساسی و راهبردی کشور در وضعیت بسیار خوبی قرار دارد و کالا به وفور در بازار وجود دارد. محمدرضا عارف با اشاره به آثار روانی افزایش مستمر قیمت‌ها بر جامعه گفت: افزایش روزانه یا هفتگی ۲ تا ۳ درصدی قیمت‌ها تأثیر روانی منفی بر جامعه می‌گذارد. بنابراین باید راهکاری اندیشیده شود تا حداقل برای سه ماه، قیمت‌ها افزایش نیابد. وی افزود: این پیشنهاد در دبیرخانه ستاد تنظیم بازار در دست بررسی است تا سازوکاری برای جلوگیری از افزایش روزانه و هفتگی قیمت‌ها تدوین شود. در این جلسه که به ریاست معاون اول رئیس‌جمهور برگزار شد، گزارشی از روند تغییر میانگین قیمت برخی کالاها از جمله ماکارونی، شیر، پیاز، گوجه‌فرنگی، گوشت قرمز و لاستیک ارائه شد.

■ دستور عارف برای اصلاح قیمت ماکارونی

معاون اول رئیس‌جمهور با اشاره به راهبرد دولت برای تأمین معیشت مردم، دستور داد قیمت ماکارونی ۷۰۰ گرمی از ۹۰ هزار تومان فراتر نرود و تولیدکنندگانی که نسبت به افزایش قیمت محصولات خود اقدام کرده‌اند، قیمت‌ها را اصلاح و کاهش دهند. وی با اظهار تعجب از افزایش ۴۰ درصدی قیمت ماکارونی، خطاب به اعضای ستاد تنظیم بازار که عملکرد خود را توجیه می‌کردند و از درج قیمت‌های جدید روی بسته‌های ماکارونی سخن می‌گفتند، افزود: یک‌بار هم مردم را خوشحال کنید. عارف با اشاره به آمادگی تولیدکنندگان برای همکاری در این زمینه تأکید کرد: باید مراقبت شود که کمبودی در عرضه ماکارونی در بازار داخلی ایجاد نشود و صادرات این محصول پس از تأمین نیاز داخل انجام گیرد.

■ تأمین شیر، لبنیات و گوشت قرمز

معاون اول رئیس‌جمهور با اشاره به کاهش سرانه مصرف شیر در کشور و آثار منفی آن بر سلامت جامعه در بلندمدت، خواستار اتخاذ تدابیر لازم در دبیرخانه ستاد تنظیم بازار برای تأمین شیر و اقلام لبنی پرمصرف و مورد پسند مردم با قیمت مناسب شد. عارف همچنین به وزیر جهاد کشاورزی دستور داد اقدامات و مراقبت‌های لازم برای جلوگیری از افزایش قیمت گوشت قرمز انجام شود. مدیران وزارت جهاد کشاورزی نیز در این جلسه گزارشی از دلایل افزایش قیمت پیاز و گوجه‌فرنگی و اقدامات پیش‌بینی شده برای مدیریت بازار این محصولات ارائه کردند و از کنترل قیمت‌ها تا هفته آینده با آغاز برداشت جدید خبر دادند. تجربه اخیر در کاهش قیمت ماکارونی، موجب دلگرمی مردم و مصرف‌کنندگان شده و این واقعیت را به اثبات رسانده که با نظارت و مداخله به‌موقع می‌توان میان حمایت از تولید و حفظ قدرت خرید مردم تعادل برقرار کرد. موافقت بی‌چون وچرا با افزایش قیمت کالاها در شرایط اقتصادی فعلی نباید فدای تولید و تأمین کالا شود. متأسفانه وزارت جهاد کشاورزی نظارت چندانی بر قیمت کالاها ندارد و صرفاً با توصیه، مشکلات را رفع و رجوع می‌کند.

گزارش ۲

سعیده زمانی

تمدید قرارداد گاز تهران - آنکارا تا ۵ سال دیگر

ترکیه با تمدید پنج‌ساله قرارداد واردات گاز طبیعی از ایران، مجوز خرید سالانه ۱۰ میلیارد مترمکعب گاز از ایران را تا آوریل ۲۰۳۲ تمدید کرد که جایگاه ایران در تأمین انرژی ترکیه را برای پنج سال آینده حفظ می‌کند.

ایران با برخورداری از ذخایر عظیم و ظرفیت تولید سالانه حدود ۳۰۰ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی، یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان این حامل انرژی در جهان و بزرگ‌ترین تولیدکننده گاز در غرب آسیا به‌شمار می‌رود. با این حال، جایگاه کشورمان در بازار صادراتی گاز متناسب با ظرفیت تولید آن نیست. آمارهای سال ۲۰۲۴ نشان می‌دهد بخش قابل توجهی از گاز تولیدی کشور در داخل مصرف می‌شود و سهم صادرات ایران در مقایسه با برخی کشورهای منطقه، به‌ویژه قطر فاصله چشمگیری دارد. در واقع، اگر مدیریت مصرف و بهینه‌سازی الگوی استفاده از گاز در بخش‌های خانگی، صنعتی و نیروگاهی با جدیت بیشتری دنبال می‌شد، کشور می‌توانست با آزادسازی بخشی از ظرفیت تولید خود، سهم بالاتری در بازارهای صادراتی داشته باشد و به بازیگری اثرگذارتر در تجارت جهانی گاز تبدیل شود. این موضوع اهمیت اصلاح الگوی مصرف، توسعه زیرساخت‌ها و جذب سرمایه‌گذاری برای تقویت جایگاه ایران در بازار گاز همسایگان و جهان را دوچندان می‌کند.

■ صادرات گاز ایران به ترکیه

خبرگزاری آنکا ترکیه گزارش داد که این کشور قرارداد واردات گاز طبیعی از ایران را برای پنج سال دیگر تمدید کرده است. براساس این گزارش، شرکت دولتی بوتاش (BOTAŞ) مجوز واردات گاز طبیعی از ایران را تا ۱۸ آوریل ۲۰۳۲ تمدید کرده است. مطابق توافق جدید، حجم واردات سالانه گاز از ایران همچنان ۱۰ میلیارد مترمکعب باقی می‌ماند و در میزان واردات و فرمول قیمت‌گذاری قرارداد تغییری ایجاد نشده است. قرارداد پیشین صادرات گاز ایران به ترکیه که از سال ۲۰۰۱ اجرایی شده بود، در ژوئیه ۲۰۲۶ به پایان رسید. تمدید این توافق به معنای تداوم صادرات گاز ایران به یکی از بازارهای مهم منطقه در پنج سال آینده است.

آمارهای مربوط به تجارت گاز ترکیه نشان می‌دهد ایران در سال ۲۰۲۵ حدود ۷٫۷ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی به این کشور صادر کرده است، رقمی که معادل ۱۳٫۲ درصد از مجموع واردات گاز ترکیه بوده و ایران را در جایگاه چهارمین تأمین‌کننده گاز این کشور قرار داده است. ایران با تأمین ۱۳٫۲ درصد از مجموع واردات گاز طبیعی ترکیه پس از روسیه، جمهوری آذربایجان و امریکا، چهارمین تأمین‌کننده بزرگ گاز این کشور محسوب می‌شود. با این توافق، صادرات گاز ایران به ترکیه دست‌کم تا سال ۲۰۳۲ در چارچوب قرارداد بلندمدت ادامه خواهد داشت که گامی مهم در ادامه همکاری‌های راهبردی تهران و آنکارا در حوزه انرژی و حفظ جایگاه ایران در بازار انرژی ترکیه به‌شمار می‌رود.

پیش از این وزارت نفت بر گسترش دیپلماسی انرژی با همسایگان به عنوان راهبردی مهم و محوری تأکید کرده و توسعه همکاری‌های دوجانبه و منطقه‌ای در حوزه نفت، گاز، پتروشیمی و تبادل فرآورده‌های انرژی را در دستور کار خود قرار داده است. حمید بورد، سرپرست وزارت نفت با اشاره به گسترش همکاری‌های ایران و کشورهای همسایه در حوزه انرژی گفته بود توسعه روابط با کشورهای منطقه و حوزه اوراسیا، زمینه‌ساز افزایش همکاری‌ها در بخش‌های گاز، فرآورده‌های نفتی، برق و صدور خدمات فنی و مهندسی است و ایران آمادگی دارد در اجرای پروژه‌های بزرگ انرژی در کشورهای همسایه مشارکت کند. طبق اعلام منابع رسمی، ایران با جمهوری آذربایجان نیز در زمینه گاز توافق کرده است. توسعه تجارت گاز و ساخت پالایشگاه در ارمنستان از برنامه‌هایی است که سیاست‌گذار حوزه انرژی در دستور کار قرار داده است. همچنین ایران برای صادرات ال‌پی‌جی به ارمنستان اعلام آمادگی کرده و ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز در این حوزه نیز از توانمندی‌های ایران است که بنا به اعلام مقامات وزارت نفت می‌تواند آن را در اختیار ارمنستان قرار دهد.

■ قراردادهای بلندمدت فرصتی برای تقویت جایگاه ایران در منطقه

قرارداد صادرات گاز، علاوه بر تضمین تداوم حضور ایران در بازارهای مهم انرژی منطقه، زمینه حفظ درآمدهای ارزی حاصل از صادرات گاز، تقویت همکاری‌های راهبردی با همسایگان و تثبیت جایگاه ایران در بازار انرژی را فراهم می‌کند. همچنین تداوم چنین قراردادهایی می‌تواند زمینه‌ساز توسعه همکاری‌های دوجانبه در سایر بخش‌های انرژی و گسترش دیپلماسی انرژی کشور باشد.

توسعه قراردادهای بلندمدت، تقویت تجارت منطقه‌ای گاز و تبدیل ایران به قطب انرژی و ترانزیت منطقه مورد تأکید کارشناسان و صاحب‌نظران قرار دارد. مالک شریعتی، عضو کمیسیون انرژی مجلس شورای اسلامی در تشریح اهمیت دیپلماسی انرژی، توسعه قراردادهای بلندمدت، تقویت تجارت منطقه‌ای و مدیریت مصرف را از ضرورت‌های راهبردی کشور دانسته است. به اعتقاد او، ایران برای تقویت جایگاه خود در معادلات جهانی انرژی باید علاوه بر توسعه همکاری با کشورهای همسایه، ظرفیت‌های تولید، صادرات و ترانزیت انرژی خود را نیز افزایش دهد.

حبیب‌الله ظفریان، عضو هیئت علمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی نیز با اشاره به ظرفیت‌های بالقوه کشور در حوزه تجارت گاز منطقه، تأکید کرد که ایران می‌تواند با بهره‌گیری از موقعیت جغرافیایی منحصربه‌فرد خود به یک هاب گازی کلیدی تبدیل شود.

او در تشریح این چشم‌انداز، به نیاز روسیه به بازارهای صادراتی جدید برای گاز مازاد خود اشاره کرد و گفت: در شرایطی که روسیه با محدودیت‌هایی در بازارهای فروش گاز مواجه است، ایران با دسترسی به کشورهای متعدد متقاضی گاز، فرصت مغتنمی برای توسعه همکاری‌های گازی و تبدیل شدن به یک مرکز تجاری منطقه‌ای به‌دست آورده است. ظفریان با تأکید بر موقعیت استراتژیک ایران گفت: تمامی همسایگان ایران، به استثنای قطر و ترکمنستان، از جمله ترکیه و پاکستان، نیازمند واردات گاز هستند. این وضعیت، امکان ایجاد مسیرهای تجاری متنوع و اتصال شبکه‌های تولید و مصرف گاز در منطقه را تسهیل می‌کند. او در ادامه به ابعاد مالی تجارت گاز اشاره کرد و گفت: در صورت تحقق حجم ۵۵ میلیارد مترمکعب تجارت گاز در فاز اول و با احتساب قیمت متوسط ۳۰ سنت برای هر مترمکعب، ارزش این تجارت از ۱۵ میلیارد دلار فراتر خواهد رفت.

■ ضرورت عبور از تولید گاز به تجارت و ترانزیت منطقه‌ای

تبدیل ایران به هاب گازی منطقه، علاوه بر برخورداری از مزیت‌های اقتصادی و ژئوپلیتیکی، در ماده ۴۴ قانون برنامه هفتم پیشرفت نیز مورد تأکید قرار گرفته و به‌عنوان یکی از اهداف راهبردی کشور دنبال می‌شود. تحقق این هدف می‌تواند با توسعه تجارت گاز، افزایش صادرات و بهره‌گیری از ظرفیت ترانزیتی، درآمدهای ارزی قابل توجهی برای کشور به همراه داشته باشد و زمینه‌ساز گسترش همکاری‌های اقتصادی و تقویت روابط تجاری با کشورهای منطقه شود.